

LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINĖS SAUGOS SISTEMOS OPTIMIZAVIMAS

Rolandas Nagrockas

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas (8~37) 30 36 69
El. paštas: r.nagrockas@mruni.eu*

Anotacija. Straipsnyje identifikuotos pagrindinės Lietuvos Respublikos civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos (toliau – Sistema) problemos, kylančios dėl Sistemos institucijų funkcijų paskirstymo kaitos, dažnų civilinę saugą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimų, visuomenės žinių ir iniciatyvos civilinės saugos srityje stokos, atskleistos praktinės problemos. Sistemos optimizavimas yra sudėtingas procesas, reikalaujantis ne tik Valstybės institucijų pastangų civilinės saugos teisinio reglamentavimo tobulinimui, bet ir visuomenės savisaugos žinių bei iniciatyvos civilinės saugos srityje siekiant bendro tikslo – efektyviai veikiančios ir patikimos Sistemos sukūrimo saugos.

Pagrindinės sąvokos: civilinė sauga, civilinės saugos sistema, civilinės saugos sistemos institucijos, ekstremali situacija, ekstremalių situacijų valdymas.

ĮVADAS

Lietuvoje, po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d., pradėta kurti civilinės saugos sistema. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos 1991 m. spalio 15 d. įsakymu Nr.226 įkurta Gelbėjimo ir civilinės saugos tarnyba, kuri turėjo koordinuoti valstybės institucijų veiklą didelių nelaimių padariniams likviduoti¹. 1992 m. kovo 9 d. buvo patvirtinti Civilinės saugos departamento nuostatai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu šis departamentas tapo pavaldus Krašto apsaugos ministerijai. 2004 m. vasario 5 d. Vidaus reikalų ministerija perėmė vadovavimą civilinei saugai, o nuo 2005 m. sausio 1 d. Civilinės saugos departamentas sujungtas su Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentu, priskiriant avarijų likvidavimo ir gelbėjimo darbų vykdymo ekstremalių situacijų metu funkcijas.

Laikotarpyje nuo 1991 m. iki šių dienų ne kartą keitėsi civilinės saugos funkcijas ir uždavinius įgyvendinančios institucijos, taip pat ir civilinę saugą reglamentuojantys teisės aktai (vien tik Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas nuo jo įsigaliojimo 1998 m. gruodžio 31 d. keitėsi septynis kartus). Šios priežastys įtakojo ekstremalių situacijų valdymo

¹Civilinės saugos departamento istorija [žiūrėta 2011-09-19].

<http://www.alytus.aps.lt/ava/selectPage.do?docLocator=83AC52A8050B11DC9402746164617373&inlanguage=lt&pathId=495>.

organizavimo Lietuvoje sudėtingumą ir civilinę saugą reglamentuojančių teisės aktų taikymo problemas.

Sistemą optimizuoti skatina esamos ir atsirandančios naujos grėsmės asmens ir visuomenės saugumui, pavojų keliantys galimi įvykiai ir avarijos pramonėje, dėl klimato kaitos dažnėjantys stichiniai ir katastrofiniai hidrometeorologiniai reiškiniai.

Tyrimo tikslas – nustatyti Sistemos optimizavimo poreikį.

Tyrimo uždaviniai:

- identifikuoti Sistemos optimizavimo problemas;
- įvertinti visuomenės žinias apie Sistemos funkcionavimą Lietuvoje.

Tyrimo objektas – Sistema.

Tyrimo metodai:

- dokumentų analizė – duomenų apie tyrimo objektą rinkimas;
- analitinis – nagrinėjamos temos teisinio reglamentavimo įvertinimas;
- anketavimo metodas – iškeltų hipotezių patvirtinimas ar paneigimas.

Tyrimo hipotezė:

- Sistema turi trūkumų, kurie sąlygoja neefektyvų šios Sistemos valdymą.

SISTEMOS OPTIMIZAVIMO PROBLEMINEI ASPEKTAI

Civilinė sauga – veikla, apimanti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų, ūkio subjektų ir gyventojų pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms, veiksmus joms gresiant ar susidarius, ekstremaliųjų situacijų likvidavimą ir jų padarinių šalinimą.

Sistemos optimizavimo problematika yra susijusi su šios Sistemos tikslais ir uždaviniais, civilinę saugą reglamentuojančiuose teisės aktuose.

Sistemos tikslai yra:

- užtikrinti prevencinių priemonių ekstremaliosioms situacijoms išvengti arba susidarymo galimybėms sumažinti vykdymą ir įgyvendinimą;
- padėti gyventojams, valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kitoms įstaigoms ir ūkio subjektams, gresiant ar susidarius ekstremaliosioms situacijoms, išvengti ar patirti kuo mažiau žalos, išlaikyti rimtį, išsaugoti gyventojų gyvybę, sveikatą, turtą ir apsaugoti aplinką;
- užtikrinti optimalų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų ir ūkio subjektų materialinių išteklių panaudojimą gresiant ar susidarius ekstremaliosioms situacijoms;

– rengti visuomenę praktiniams veiksams, gresiant ar susidarius ekstremaliosioms situacijoms, skatinti jos iniciatyvą civilinės saugos srityje ir stiprinti pasitikėjimą civilinės saugos sistemos veikla.

Civilinės saugos sistemos uždaviniai yra:

– organizuoti ir palaikyti civilinės saugos sistemos pajėgų parengtį ir reikiamą materialinį ir techninį aprūpinimą;

– perspėti ir informuoti gyventojus, valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas, kitas įstaigas ir ūkio subjektus apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją, galimus padarinius, jų šalinimo priemones ir apsisaugojimo nuo ekstremaliosios situacijos būdus;

– organizuoti ir vykdyti įvykių, ekstremaliųjų įvykių ir ekstremaliųjų situacijų likvidavimo ir jų padarinių šalinimo darbus, atlikti gelbėjimo, paieškos ir neatidėliotinus darbus;

– susidarius įvykiams, ekstremaliesiems įvykiams ir ekstremaliosioms situacijoms, organizuoti ir vykdyti priemones, kuriomis siekiama atkurti valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kitoms įstaigoms, ūkio subjektams ir gyventojams būtiniausias gyvenimo (veiklos) sąlygas².

Kaip pasiekti užsibrėžtų tikslų ir teisingai įvykdyti uždavinius? Čia galima nurodyti tris pagrindines problemas:

Pirmoji problema: Sistemos institucijų funkcijų paskirstymo kaita. Iki 2005 m. sausio 1 d. Lietuvoje nebuvo vienos įstaigos, kuri, atsiradus ekstremalios situacijos padėčiai, teiktų pagalbą gyventojams. Nuo 2005 m. sausio 1 d. Civilinės saugos departamentas prijungtas prie Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento, kuriam pavesta vadovauti civilinei saugai organizuojant avarijų likvidavimo ir gelbėjimo darbus ekstremalių situacijų metu.

Sprendimu prijungti Civilinės saugos departamentą prie Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento, ekstremalių situacijų Lietuvoje valdymas netapo paprastesnis. Naikinant apskritis Sistema išlieka plati iš skirtingas funkcijas įgyvendinančių institucijų.

Antroji problema: dažni civilinę saugą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimai. Lietuvoje Sistemos reforma pradėta vykdyti praėjus ilgam, sistemos nefunkcionavimo, laikotarpiui. Tik 1998 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Respublikos Seime buvo priimtas Civilinės saugos įstatymas, kuris apibrėžė Sistemos siekiamus tikslus ir keliamus uždavinius,

² Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas. Šio įstatymo nauja redakcija - įstatymas Nr. XI-635, priimtas 2009-12-22, įsigaliojęs 2010-01-01. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 115-3230.

organizavimo ir veiklos principus, paskirstė civilinės saugos institucijų pareigas ir funkcijas, numatė gelbėjimo darbų ekstremalios situacijos metu tvarką ir kt.

Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas nuo jo įsigaliojimo, t.y. nuo 1998 m. gruodžio 31 d., buvo keičiamas septynis kartus (Valstybės žinios. 1998, Nr. 115-3230; 2000, Nr. 61-1805; 2003, Nr. 73-3351; 2004, Nr. 28-872, Nr. 163-5941; 2006, Nr. 72-2691; 2009, Nr.159-7207), todėl šiandien yra sudėtinga taikyti ir painu tobulinti šį įstatymą įgyvendinančius teisės aktus³.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, ministerijos ir žinybos 1999-2001 m. patvirtino daugiau nei 30 įstatymo įgyvendinamųjų civilinės saugos teisės aktų⁴.

Apžvelgę aukščiau paminėtus civilinę saugą reglamentuojančių teisės aktų keitimus galime teigti, kad Lietuvos Respublikos piliečiams sunku suvokti, kas gi yra civilinės saugos sistema, kuo ji gali būti žmogui naudinga, kokią pagalbą gali suteikti ekstremalios situacijos atveju.

Trečioji problema: žemas Lietuvos Respublikos gyventojų žinių lygis apie Sistemą.

LIETUVOS RESPUBLIKOS GYVENTOJŲ ŽINIŲ LYGIO APIE SISTEMĄ TYRIMAS

Sistema – tai nuolatinės parengties principu veikiančių institucijų visuma, kurių bendras tikslas yra bet kuriuo metu būti pasirengus ekstremalios situacijos likvidavimui. Kadangi visuomenė yra neatsiejama Sistemos dalis, jos teorinis ir praktinis pasirengimas yra būtinas teisingų veiksmų atlikimui įvykus ekstremaliai situacijai. Visi Lietuvos Respublikos piliečiai, tiek vaikai, tiek ir suaugę, turėtų žinoti civilinės saugos pagrindus, pareigas ir veiksmus gavus informaciją apie gresiančią ekstremalią situaciją, priemones ekstremalių situacijų padarinių šalinimui, apsisaugojimo būdus.

Lietuvos Respublikos gyventojų teisės ir pareigos civilinės saugos srityje.

Lietuvos Respublikos gyventojai ekstremalių situacijų ar jų pavojaus atvejais turi teisę į gyvybės ir sveikatos apsaugą, materialinę ir finansinę paramą, taip pat gauti informaciją apie galimą pavojų.

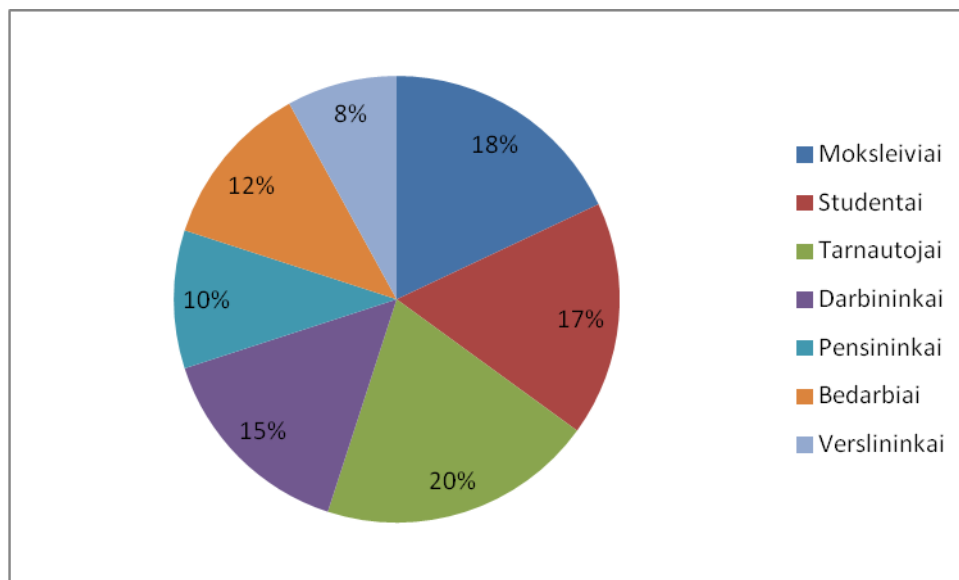
Lietuvos Respublikos gyventojų pareigos civilinės saugos srityje:

³ Nagrockas, R. Ekstremalių situacijų valdymo probleminiai aspektai. *Visuomenės saugumas globalizacijos kontekste: mokslinės konferencijos „Globalizacijos iššūkiai užtikrinant visuomenės saugumą“ pranešimų rinkinys*. Mykolas Romeris universitetas. Viešojo saugumo fakultetas, 2010, Nr.2.

⁴ Čyras, P.; Dubonis, R.; Šukys R. ir kt. *Gyventojų apsauga ekstremaliose situacijose*. Vilnius: Technika, 2009, p.7.

- laikytis civilinės saugą reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų;
- žinoti civilinės saugos signalus ir mokėti elgtis juos išgirdus;
- pranešti civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos tarnyboms apie susidariusią ekstremalią situaciją arba šios situacijos grėsmę;
- vykdyti civilinės saugos pareigūnų nurodymus ir aktyviai dalyvauti likviduojant ekstremalių įvykių sukeltus padarinius.

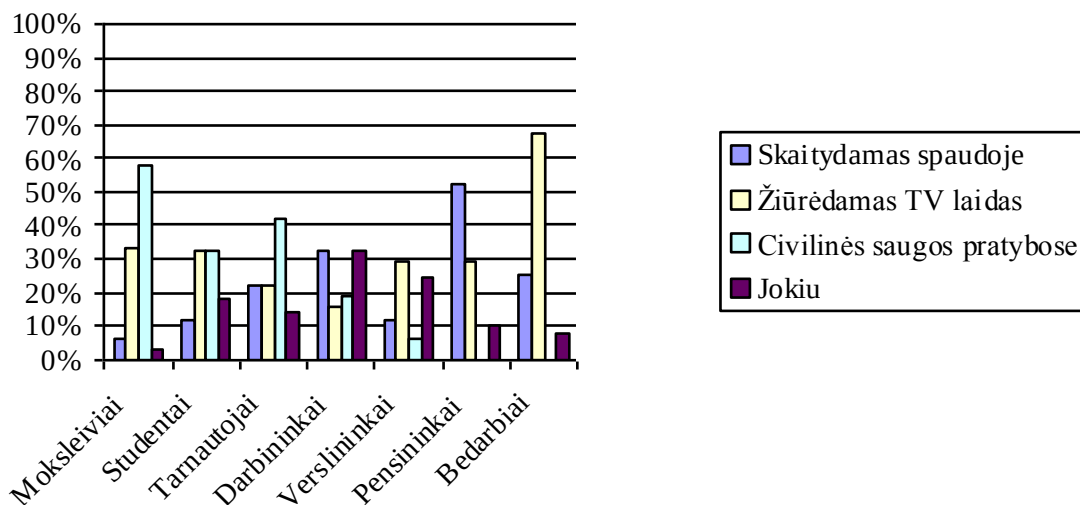
Naudojant anketavimo metodą apklausti, nuo 18 metų iki 69 metų, 100 gyventojų, priklausantys skirtingoms socialinėms grupėms: 18 moksleivių, 17 studentų, 20 tarnautojų, 15 darbininkų, 10 pensininkų, 12 bedarbių ir 8 verslininkai. (1 pav.)

1 pav. Socialinės grupės

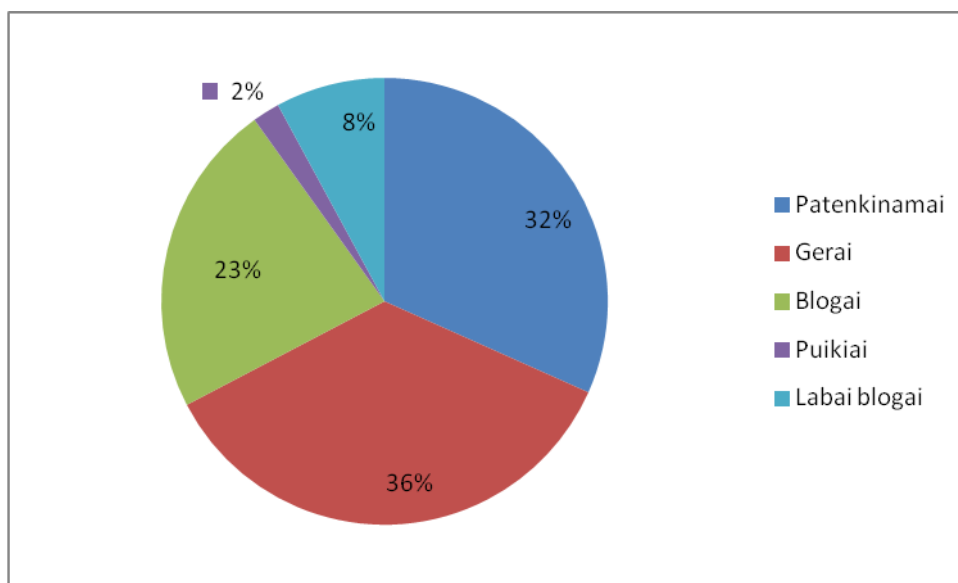
Igyvendinant gyventojų pareigas civilinės saugos srityje, ypatingai svarbus informacinių priemonių vaidmuo. Informaciją apie civilinę saugą 33% moksleivių, 32% studentų, 22% tarnautojai, 16% darbininkų, 29% verslininkų, 29% pensininkų ir net 67% bedarbių gauna žiūrėdami TV laidas, o 6% moksleivių, 12% studentų, 22% tarnautojų, 32% darbininkų, 12% verslininkų, 25% bedarbių ir net 52% pensininkų - skaitydami spaudą.

Nors ūkio subjektų, įmonių ir įstaigų vadovai yra atsakingi už savo bendruomenės civilinės saugos pagrindų mokymą ir praktinių įgūdžių formavimą, bet 58% moksleivių ir tik 32% studentų teigė, jog buvo mokomi savo mokymo įstaigose, o 42% tarnautojų, 19% darbininkų ir tik 6% verslininkų –, jog buvo mokomi savo darbovietėse. Su pensininkais ir bedarbiais jokios pratybos nevykdomos kaip ir numatyta Civilinės saugos įstatyme (2 pav.).

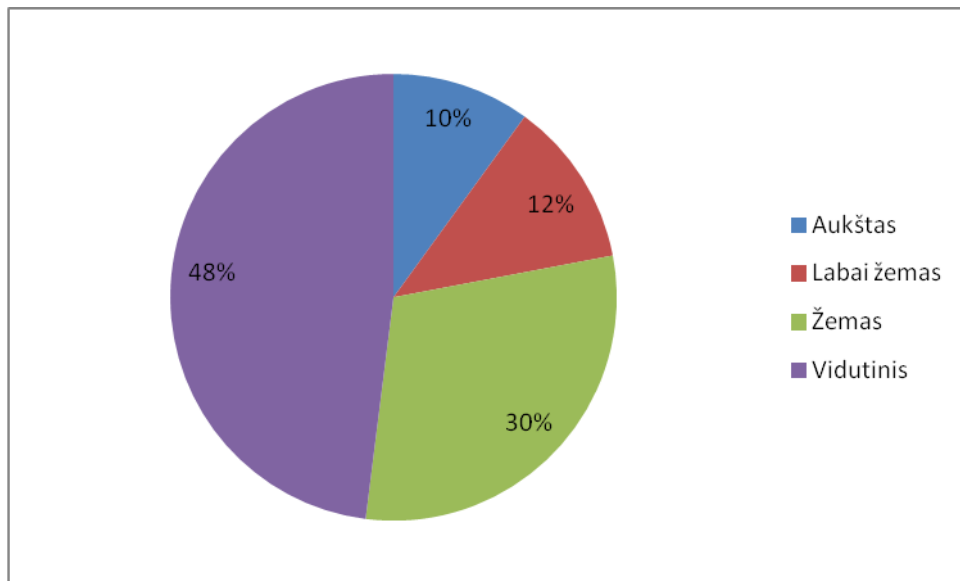
2 pav. Civilinės saugos žinių įgijimo būdai

Į klausimą, kaip vertina Sistemos veiklą Lietuvoje 36% respondentų atsakė gerai, 32% patenkinamai, tik 2% puikiai, net 23% blogai, t. y kas penktas Lietuvos gyventojas ir 8% labai blogai (3 pav.).

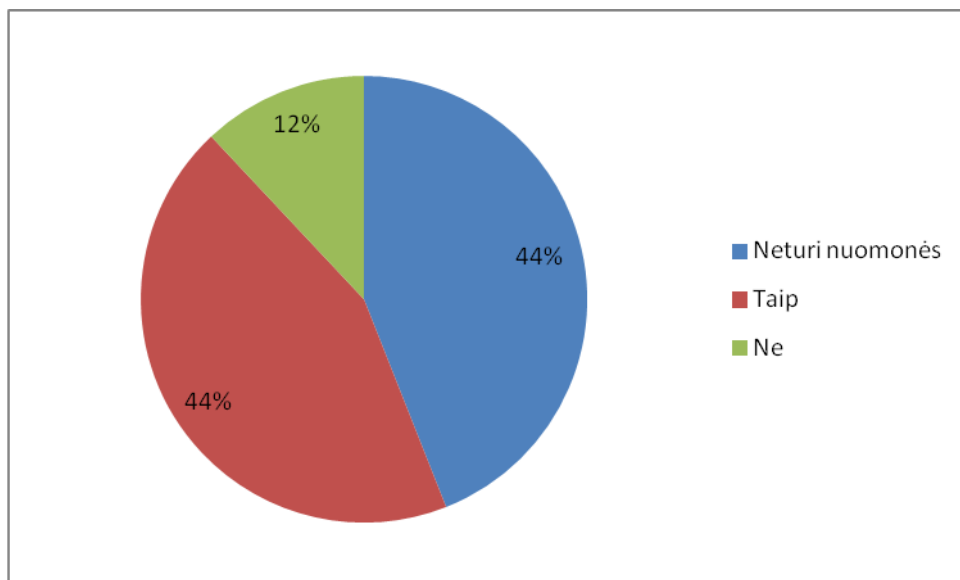
3 pav. Sistemos veikla

Sistemos pajėgų pasiruošimo ekstremalioms situacijoms lygis respondentų nuomone yra vidutinis. Taip mano pusė apklaustų respondentų 48%. 30% mano, kad žemas, 12% labai žemas. Tik 10% respondentų teigia, kad Sistemos pajėgų pasiruošimo ekstremalioms situacijoms lygis aukštas. (4 pav.).

4 pav. Lietuvos civilinės saugos institucijų pasiruošimo ekstremalioms situacijoms lygis

Apklausus gyventojus ar reikia optimizuoti Sistemą 12% visų apklaustųjų šiuo klausimu neturi nuomonės. Po lygiai, 44% pasiskirstė nuomonė tarp respondentų, kurie mano, kad optimizuoti Sistemą reikia ir neturi nuomonės šiuo klausimu. (5 pav.).

5 pav. Sistemos optimizavimo poreikis

Apklaustos rezultatų analizė leidžia teigti, kad Sistemos optimizavimas Lietuvoje reikalingas ir jis vyksta.

IŠVADOS

Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas nuo jo įsigaliojimo, t.y. 1998 m. gruodžio 31 d., buvo keičiamas septynis kartus, todėl yra painu ir sudėtinga jį taikyti

Gyventojų žinių lygis apie Sistemos veiklą žemas, taip pat palyginti mažas ūkio subjektų, įmonių ir įstaigų indėlis rengiant darbuotojus praktiniams veiksams įvykus ekstremaliai situacijai.

Sistemos optimizavimas būtinas sprendžiant aukščiau nurodytą šios Sistemos problematiką.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas. Šio įstatymo nauja redakcija - įstatymas Nr. XI-635, priimtas 2009-12-22, įsigaliojęs 2010-01-01. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 115-3230.
2. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. spalio 24 d. įsakymas Nr. ISAK-2117 „Dėl civilinės saugos mokymo programos bendrojo lavinimo mokykloms patvirtinimo“.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. birželio 7 d. nutarimas Nr. 718 „Dėl Civilinės saugos mokymo tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 69-3443.
4. Civilinės saugos departamento istorija [žiūrėta 2011-09-19]. <http://www.alytus.aps.lt/ava/selectPage.do?docLocator=83AC52A8050B11DC9402746164617373&inlanguage=lt&pathId=495>.
5. Čyras, P.; Dubonis, R.; Šukys R. ir kt. *Gyventojų apsauga ekstremaliose situacijose*. Vilnius: Technika, 2009, p.7.
6. Paškevičiūtė. A.; Monkeliūnienė, J.; Vilkelienė, D. ir kt. *Civilinė sauga mažiems ir dideliems*. Vilnius:2007, p. 25.
7. Stanislovas Kučinskas. *Civilinė sauga*. Metodinė medžiaga studentams. Kliaipėdos universiteto leidykla, 2009, p. 98.
8. Nagrockas, R. Ekstremalių situacijų valdymo probleminiai aspektai. *Visuomenės saugumas globalizacijos kontekste: mokslinės konferencijos „Globalizacijos iššūkiai užtikrinant visuomenės saugumą“ pranešimų rinkinys*. Mykolas Romeris universitetas. Viešojo saugumo fakultetas, 2010, Nr.2.

THE CIVIL PROTECTION SYSTEM OPTIMIZATION OF LITHUANIA REPUBLIC

Rolandas Nagrockas*

Mykolas Romeris University Kaunas faculty of public security

Summary

In the article the main problems of civilian security system of Lithuania are identified, they are rising for the civilian security system functions' changing, society knowledge and initiative lack in the civilian security system are opened practical problems. Civilian security and protection system (later – System) functioning improvement of Lithuania is a complicated process, which demands not only State institutions efforts' for civilian security improvement, but and society self-preservation

knowledge and initiative in civilian security, reaching aim – effectively using and reliable civilian security system.

Keywords: civilian security, civilian security system, civilian security system's institutions, extreme situation, extreme situations' ruling.

Rolandas Nagrockas*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedros lektorius. Mokslinių tyrimų kryptis: Visuomenės saugumas.

Rolandas Nagrockas *, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of State Border Guard Security, lektor. Research interests: Public security.